
Omringet af billeder

Vedrørende spørgsmålet: Befinder den antroposofiske bevægelse sig i okkult fangenskab?

Johannes Kiersch

Johannes Kiersch er medgrundlægger af Institut für Waldorfpädagogik Witten-Annen. Centralt i hans studier står Den frie Højskole for Åndsvidenskab - dens historie og dens livspraksis.

Den citerede artikel er fra *Das Goetheanum* 2017, nr. 7. Oversættelse Kate Larsen.

Som Johannes Kiersch skriver i sin artikel, foregår der i den antroposofiske bevægelse for tiden en besindelse på dens esoteriske kerne. Antroposofisk Selskab med Højskolen for Åndsvidenskab er et samlende forum i den antroposofiske bevægelse - og en besindelse er nødvendig og aktuell, når vi ser behovet for antroposofiske bidrag i en verden i dramatisk forandring, samtidig med en tilbagegang i medlemstallet i Det almene antroposofiske Selskab.

For Johannes Kiersch drejer det sig i artiklen ikke om at angribe eller rette beskyldninger mod nogen. Artiklen er en opfordring til at iagttage fænomener, der er vanskelige at bemærke, fordi de ikke formuleres, men lever mere i fornemmelser og således unddrager sig åben samtale.

Troels Ussing

For tiden besinder den antroposofiske bevægelse sig under mange former på sin esoteriske kerne. Her får vi hjælp fra et fremskridt i udviklingen, som henimod slutningen af sidste århundrede skete overraskende hurtigt, uden at det vakte nogen særlig opmærksomhed. Rygtet gik, at antroposoffer gerne må have divergerende opfattelser. Flertallet af Rudolf Steiners elever føler ikke længere automatisk opfattelser som afviger fra den etablerede tradition, som et angreb. Det giver plads for saglige diskussioner.

I betragtning af denne nye situation mener jeg at kunne tillade mig at stille et spørgsmål, som forsøger at se på begrebet 'okkult fangenskab', som Rudolf Steiner anvendte i forskellige sammenhænge, i forbindelse med den antroposofiske bevægelses aktuelle situation. Det gjorde Jørgen

Smit og Manfred Schmidt-Brabant allerede for en del tid siden. De refererede til Rudolf Steiners udtalelse om, at den moderne menneskehed var omringet af billeder fra den materialistisk-positivistiske naturvidenskab¹ og spurgte, om vi ikke også var det². Det har fået mig til at spørge, om ikke vi som antroposoffer tillige var omringet af andre billeder: billeder som ubemærket er vokset frem i os i det indre rum af vores bevægelse; af selvskabte trosforestillinger, som refererer til vores store lærers værk, men ved nøjere eftersyn slet ikke stammer fra ham. Den lille artikelsamling, som jeg med hjælp fra Jens Heisterkamp og Ramon Brüll for to år siden offentliggjorde om dette spørgsmål, vakte en for mig forbavsende stor genklang, sådan at et nyt oplag måtte trykkes efter få måneder.³ Det gav mig lejlighed til at supplere

med en beretning om den tunge bekymring, som voldte Rudolf Steiner hovedbrud i 'skæbneåret' 1923. Allerede dengang så han, hvad han udtrykte flere gange i løbet af dette vanskelige år, at hans elever befandt sig 'i en belejret fæstning', som fjerner sig fra sine omgivelser, fra den moderne verden og trækker sig tilbage i sekterisk isolation. Og så bliver det stadig vanskeligere at finde lærere til den unge Waldorfskole. "Hvorfor? Fordi isoleringen er blevet system".⁴ Som de kritisable årsager angiver han fanatisme og snæversyn, hovmod og også en mangel på menneskelighed og høflighed i omgangen med anderledes tænkende. "Ofte hører man i selve Antroposofisk Selskab: Åh - ham, eller hende, kan man ikke anse for en rigtig antroposof, for hun - eller han - har sagt sådan og sådan om det eller det! Så ser det ud, som om den antroposofiske bevægelse har noget at gøre med rettroenhed eller i det hele taget med et trosforhold. Og netop sådan noget skader allermest en rent åndelig bevægelse som det, den antroposofiske bevægelse vil være."⁵

Efter at min lille bog var udkommet, blev jeg overrasket over Angelika Jaschke, erfaren koordinator for faget helseurytmi i den medicinske sektion ved Goetheanum, på grund af hendes forord til Theodor Hundhammers studie om helseurytmiens situation, som ligeledes reflekterer over det kildne emne - nu inden for et specielt fagområde. Hun spørger her: "Sidder vi i en slags 'okkult fangenskab', en faglig gruppedynamisk letargi, en ond cirkel, som vi kun kan komme ud af ved hjælp af mod til erkendelse og til forandring?"⁶

Nu havde jeg jo i min lille artikelsamling repræsenteret den påstand, at Rudolf Steiners første elever langt overvejende havde praktiseret antroposofien 'på tro og love' og i hvert fald slet ikke sådan "som en botaniker gennemskuer botanikken".⁷ Sandsynligvis er det netop derfor, at de kunne agere så kraftfuldt under de elendigste forhold. Som følge deraf er de så senere havnet i den af Rudolf Steiner beklagede isolation. Nogle venner mente ikke, at det var en tilstrækkelig begrundelse. Denne indvending gjorde det klart for mig, at de pågældende trosøverbevisninger, som jeg kun havde karakteriseret meget generelt, måtte bestemmes og beskrives mere nøjagtigt. Det ville da også kunne vise sig, hvilke virkninger de havde haft på det fælles liv for Rudolf Steiners elever - ja, ligefrem blive til en "Videnssociologi for Antroposofisk Selskab" som den, Günter Röschert for år tilbage fremlagde i sin bog "Anthroposophie als Aufklärung" [Antroposofi som oplysning].⁸ Jeg giver her kun nogle stikord til, hvad det drejer sig om. Det kan selvfølgelig anfægtes, men kan dog være bedre end ingenting. Som selvskabte trosøverbevisninger, vi var omringet af i den 'belejrede fæstning', og som indtil i dag delvis holder os i 'okkult fangenskab', anser jeg nedenstående forfejlede

forestillinger:

- 1 Antroposofi forkynder almengyldige sandheder
- 2 Antroposofi behøver ikke at udvikle sig
- 3 Den antroposofiske lære er videnskabelige fakta
- 4 Rudolf Steiner var klarsynet allerede som barn
- 5 Vi har altid gjort alting rigtigt
- 6 Også efter Rudolf Steiners død var Vorstand 'esoterisk'
- 7 Det er ikke tilladt antroposoffer at være bundet til anden side, hvad verdensanskuelse angår.
- 8 Den frie Højskole for Åndsvidenskab er en hellig hemmelighed
- 9 Den frie Højskole er hierarkisk indrettet
- 10 Det centrale i Den frie Højskole er påhøringen af 'klassetimerne' i form af de nedskrevne referater fra 1924.

Nogle af disse problematiske forestillinger har, med Rudolf Steiners anskuelser som udgangspunkt, udviklet sig på en måde, som ikke svarer til disse anskuelser. Og alle har de indtil slutningen af sidste århundrede virket som atmosfæreskabende retningslinjer, der gensidigt forstærkede hinanden. Med forholdsvis enkle argumenter lader de sig alle opløse. Her kan det kun gøres i kort form. Men som tankeimpuls kan det måske bruges.

1 i Frihedens filosofi går Rudolf Steiner ind for den dristige tanke, at alle frie mennesker vil blive enige om en fælles sandhed.⁹ Denne grundlæggende ide, som vi ikke vil drage i tvivl, befriede han som 36-årig, efter 'omsvinget' i sit sjæleliv, for dens abstrakte almene karakter og gjorde den konkret og virkelighedsnær. I 1897 skriver han: "Sandheden er ikke et stift og dødt begrebssystem, som kun kan have en enkelt skikkelse; den er et levende hav, hvori menneskets ånd lever, og som kan vise bølger af højst forskellig skikkelse på sin overflade."¹⁰

2 Rudolf Steiner så både verden og hvert enkelt menneske som noget, der er under stadig udvikling. Da forskningsresultaterne af hans åndsvidenskab i sommeren 1909 så dagens lys i form af en systematiseret kosmologi i *Videnskaben om det skjulte*, fik han samtidig den store ide om de enkelte menneskers ansvarlige medvirken til evolutionens fremgang ved "at skabe ud af intet" [Schöpfung aus dem Nichts].¹¹ Når antroposofiens sandheder forstås individuelt og aktivt videre udbygges, behøver der ikke at gå noget tabt undervejs. De forvandler sig, ligesom verden forvandler sig. Bodo von Plato har sammenlignet den med filosofen Heraklits smukke gamle billede med floden, som stadig ændrer sig og dog er den samme.¹²

3 Antroposofi maler sit billede af mennesket “med helt andre midler” end en antropologi, som går ud fra sanse-data.¹³ Det, som den lærer, kan som følge heraf ikke sammenlignes med den empiriske forsknings sædvanlige definerende fakta-viden. Hvor man forsøger det, opstår der vrængbilleder.¹⁴ For at blive anerkendt som videnskab har antroposofi derfor brug for en specifik hermeneutik, som konkretiserer Steiners program om en “videnskaben om det skjultes erkendelseslære” [Erkenntnislehre der Geheimwissenschaft].¹⁵ Dens sandheder kan ikke meddeles lige så enkelt som en reduktionistisk naturvidenskabs forskningsresultater.

4 Rudolf Steiner antyder, at han allerede meget tidligt kunne iagttage elementarvæsener og oversanseligt ledsage afdøde. I 1905 beskriver han sine første indtryk på skolevejen til oversanselig iagttagelse som forvirrende usikre og som flygtige og vanskelige at forstå.¹⁶ Var hans tidlige erfaringer lige så vage? Der har indtil nu ikke været nogen pålidelig forskning i, hvordan det efterhånden lykkedes ham at omsætte det oversanseligt iagttagne til begreber og derved gøre det muligt at tale om det. Tidligt var han allerede til en vis grad klarsynet. En indviet i streng antroposofisk forstand blev han først henimod slutningen af det 19. århundrede med den hårde, eksistentielle prøvelse, som David Marc Hoffmann med Rudolf Steiners egne ord har kaldt en Hadesrejse.¹⁷

5 En af de grundlæggende øvelser på den antroposofiske skolevej er ‘positivitetsøvelsen’. Denne dyd kan misbruges. Ofte bruges den til at forbigå pinlige begivenheder i tavshed eller til at nedgøre mennesker, som vil tale åbent, til ‘redebesmittere’ [Det er en slem fugl, der besmitter sin egen rede]. Således blev det skændige ‘memorandum’- som i 1935 førte til Ita Wegmans og Elisabeth Vreedes ‘afgang’ fra deres Vorstands-embeder og til udelukkelse af talrige medlemmer af Antroposofisk Selskab - kun ‘trukket tilbage’. I øvrigt kunne en revision af disse fatale beslutninger kun foregå i tavshed. Et andet symptomatisk eksempel er den misforståede tolerance, hvormed man næsten overalt i det antroposofiske miljø ukritisk forholdt sig til den fordømmelse af Valentin Tomberg og hans venner, som man fra prominent hold udviste, skønt enhver fordomsfri læser kunne se, hvilket niveau, der blev argumenteret på. At også antroposofiske ansvarshavende selvsagt kunne begå fejl eller tage fejl, var ikke noget, der kom på tale.

6 Indtil den 6. marts 1925 var den af Rudolf Steiner sammensatte Vorstand for Antroposofisk Selskab ‘esoterisk’, opildnet og målbevidst ledet af den indviede. Tragiske situationer og begivenheder efter Rudolf Steiners død førte til, at

den organets enighed som var bevirket af ham, gik tabt. Der manglede den “fønemmelseernes samklang”, uden hvilken esoterikken ikke kan trives. Albert Steffen og Guenther Wachsmuth holdt indtil deres død i 1963 fast ved den fiktion, at Vorstand fortsat var esoterisk. Først i halvfemserne tog Dornachledelsen officielt afsked med den. At den skadelige fiktion til dato ikke er fuldstændig forsvundet, ja muligvis i metafysisk ophøjet form baner sig vej igen, viser den mindetale for Sergej Prokofieff, som Peter Selg holdt i Dornach. Om den gælder det samme, som Emil Leinhas, en af Rudolf Steiners dygtigste elever, skrev om ham efter hans død: “Den sætning, at Rudolf Steiner virker gennem Vorstand i Dornach, anerkender jeg ikke, for den er en tros-sætning. (Og den sætning, at dr. Steiner har mulighed for at virke gennem den samlede Vorstand, skriver jeg lige så lidt under på, som jeg ville skrive under på sætningen om, at der er mulighed for, at det regner i overmorgen.) Hvorvidt, hvordan og gennem hvem Rudolf Steiner virker, er der kun et svar på: dyb tavshed.”¹⁸

7 Ifølge Rudolf Steiner generer Antroposofi ikke nogens religiøse bekendelse. Da Harry Collison i 1926 blev foreslået som generalsekretær i det engelske landsselskab, gav det anledning til betænkeligheder, fordi kandidaten var aktiv frimurer i London. Herom mente Rudolf Steiner, at det kun kommer an på, om vedkommende er “en god antroposof” og ikke, om han derudover også er medlem af et skomager- eller slotslaug. “Om han derudover er en god eller dårlig eller middelmådig frimurer vedkommer jo overhovedet ikke Antroposofisk Selskab.” Desuden har “et antal af netop de ældste og mest værdifulde medlemmer” været frimurere.¹⁹ Tillige betragtede Rudolf Steiner den italienske ordensgejstlige Giuseppe Trinchero, hvem han så sent som i september 1924 havde betroet et omfangsrigt personligt mantram²⁰, som tillidsperson for Den frie Højskole for Åndsvidenskab. Det var tilladt en førende frimurer og en prominent embedsindehaver i den katolske kirke at være ansvarligt medvirkende inden for Højskolen.

8 Senest efter Anden Verdenskrig har den opfattelse bredt sig, i hvert fald i Tyskland, at man ikke må tale offentligt om Den frie Højskole for Åndsvidenskab. Den skal holdes hemmelig ligesom Den esoteriske Skole i Teosofisk Selskab i begyndelsen af det 20. århundrede. Rudolf Steiner derimod satte udtrykkeligt Højskolen ud i det offentlige rum. Allerede kort efter Julestævnet 1923/24 fastslog han over for de interesserede venner i Dornach, at Højskolen ikke skulle være ‘noget hemmeligt selskab’. “Den vil sørge for, at man til stadighed i videste omfang vil vide, hvad den gør.”²¹

9 Rudolf Steiner ville, at hans Højskole skulle forstås som

et hjerte-organ, et iagttagelses- og harmoniseringsorgan. Flere gange betegner han sit forhold til medlemmerne som et "frit overenskomstforhold." Han appellerede til tillid, men gav afkald på enhver ordrebeføjelse. Dermed adskiller Højskolen sig fra det hierarkiske princip i Den esoteriske Skole fra århundredets begyndelse, hvor han som øverste leder (arch warden) havde indsat erfarne esoterikere som underledere (sub wardens), hvis opgave det var at følge medlemmernes meditationsøvelser lige indtil overvågning af deres dagbøger. I 1924 betragtede han de første 'formidlere' af Højskolens indhold til Bevægelsens periferi som initiativbærere og ikke som 'forvaltningseksponenter'.²²

10 Rudolf Steiner har ikke tilladt nogen at læse de professionelle nedskrifter af sine klasses timer eller læse dem op noget sted. (Selv Lili Kolisko, hvem han havde tilladt at læse sine egne, personlige notater op i Stuttgart, fik først Helene Fincks nedskrifter efter hans død.) Den praksis med at læse op, som udviklede sig efter hans død, og som i dag under andre omstændigheder har vist sig at være nyttig, bliver ikke sat i miskredit på grund af denne konstatering. Men den bør ikke føre til, at Rudolf Steiners oprindelige hensigt skjules eller opfattes som underordnet, sådan som det har været tilfældet i årtier. Betegnelsen klasselærer [Lektor] som først blev taget i brug i 80'erne i forrige århundrede, er vildledende. Den udelukker det, som for Rudolf Steiner var det vigtigste.

De private trosforestillinger fejlagtige billeder, som hermed i det mindste antydningvis er blevet belyst, gælder muligvis ikke mere for flertallet af antroposoffer. Men forsvundet er de ikke. Og med deres atmosfæreskabende totalvirkning binder de os indtil i dag til impulsen med den ærefrygtige modtagelse og videregivelse af de storslåede åbenbaringer fra den åndelige verden, som bar den første bølge af Steinermodtagelsen. De dermed forbundne, stiltiende forbehold over for anderledes tænkende, denne holden fast ved kære traditioner, trangen til at bevare eller ligefrem redde det velkendte gamle, er lidet indbydende for yngre interesserede mennesker. For antroposofiens grundlægger drejede det sig

frem for alt om en åben fremtid, om det enkelte jugs ansvarlighed og individuelle intuitioner og ikke primært om den færdige [gewordene], men om den vordende [werdende] antroposofi. Hvad denne hensigt på sigt betyder for den aktuelle ny-besindelse på den esoteriske kerne i vores arbejde - det gælder det om at afklare.

Noter:

1 Vortrag vom 31.8.1923, GA 227, S. 297ff. 2 Jörgen Smit: *Wege zur Verwirklichung des Initiationsprinzips als Zivilisationsprozess. Die Überwindung okkultur Gefangenschaft*. www.joergensmit.org/de/pdf/wege_zur_verwirklichung.pdf. 3 Manfred Schmidt-Brabant ved Michaeli-Konferencen år 2000. Se Günter Röscher i *Nachrichtenblatt* 19.11.2000, S. 349f. 4 Johannes Kiersch: *In 'okkultur Gefangenschaft'? Von der gewordenen zur werdenden Anthroposophie*. Frankfurt a. M.: Info3 Verlag, 2. erweiterte Aufl. 2016 4 GA 295, S. 382. 5 Ebd. S. 171. 6 Theodor Hundhammer: *Heileurythmie – Quo Vadis?* Norderstedt 2014, S. 11. 7 Rudolf Steiner til de kommende præster i Kristensamfundet. Samtale den 28.9.1921. GA 343 (1), S. 98f. 8 Günter Röscher: *Anthroposophie als Aufklärung*. München 1997. 2. Aufl. Neukirchen 2016. 9 GA 4 (1995), S. 166 10 GA 6 (1963), S. 66. Siehe dazu Johannes Kiersch: *Wie Rudolf Steiner seinen Wahrheitsbegriff erweiterte und was daraus folgt*. In: Vom Land aufs Meer. Steiners *Esoterik in verändertem Umfeld*. Stuttgart 2008, S. 95–101. 11 Rudolf Steiner: *Evolution, Involution und Schöpfung aus dem Nichts*. Vortrag vom 17. Juni 1909. GA 107. 12 Bodo von Plato: *Man kann nicht zweimal in denselben Fluss steigen*. Anmerkungen zur Entwicklung der Anthroposophie. In: *Infoseiten Anthroposophie*. Frühjahr 2008, S. 4–20. 13 GA 21, S. 32. 14 Se Jörgen Smit (note 2) 15 GA 12, S. 15. 16 GA 12, S. 20 og 42ff. 17 David Marc Hoffmann: *"Rudolf Steiners Hades-fahrt und Damaskuserlebnis. Vom Goetheanismus, Individualismus, Nietzscheanismus, Anarchismus und Antichristentum zur Anthroposophie"*. In: Rahel Uhlenhoff (Hg.): *Anthroposophie in Geschichte und Gegenwart*. Berlin 2011, S. 90ff. 18 Emil Leinhas: *Offene Antwort an Dr. Rittelmeyer und an alle, die sie hören wollen*. 1926, S. 5 (Archiv am Goetheanum) 19 Ansprache in London am 2.9.1923. GA 259. 20 GA 268, S. 104f. 21 R. Steiner: Vortrag vom 30.1.1924. GA 260a, S. 128. 22 Johannes Kiersch: *Steiners individualisierte Esoterik einst und jetzt*. Dornach 2012.

Bibliotek med antroposofisk litteratur

Rathsacksvej 30
1862 Frederiksberg C
Tlf.: 3011 0363
Åbent tirsdage kl. 15 -18
i forbindelse med
Perseus-gruppens mødeaftener

Audonicons Bogsalg

Mandag lukket
tirsdag, onsdag, torsdag kl. 13-16
fredag kl. 10 -14
tlf. 8652 1117